

DAVLAT MOLIYAVIY NAZORATINI YANADA TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI

Shamsitdinova Xonzoda Mardonbek qizi
TDIU Moliya va buxgalteriya fakulteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu tezisda davlat moliyaviy nazoratining ayrim kamchiliklari hamda muammolarning sabablari tahlil qilingan. Shuningdek tegishli xulosa va takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: moliyaviy nazorat, umumdavlat moliyaviy nazorat, ichki nazorat, shaffoflik, javobgarlik.

Davlat mablag'larini samarali boshqarishni ta'minlashda davlat moliyaviy nazorati hal qiluvchi rol o'ynaydi. Moliyaviy nazorat davlatning qonuni, qoidalariga tayangan holda hokimiyat hamda boshqaruv organlari tomonidan moliyaviy faoliyat nazoratini olib boradigan tizimdir.[1] Bozor munosabatlari rivojlangan sari, moliyaviy nazoratning salohiyati ham oshib boraveradi. Buning asosiy maqsadi shuki, davlat moliyaviy faoliyatining samaradorligini ta'minlash sifatini belgilaydi. Moliyaviy nazorat tizimi subyektlar va obyektlarni o'zida mujassamlashtiradi. Uning tamoyillariga qonuniylik, daxlsizlik, malakaviylik, obyektivlik hamda oshkoralik kiradi.[2] Bu 5 tamoyilning har birining o'z vazifasi bor. Mana shu vazifalari orqali nazorat yanada mustahkamlanadi. Moliyaviy nazorat turli darajadagi budjetlarning daromadlari va xarajatlari, soliq to'lovlarining hajmlari, xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning daromadlari, xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning muomala xarajatlari, tannarx va foyda, uy xo'jaliklarining daromadlari va xarajatlar ustidan nazoratni amalga oshiradi. Moliyaviy nazorat jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini boshqarish ustidan davlat nazoratining tarkibiy elementi bo'lib hisoblanadi. Davlat moliyaviy nazorati boshqarishning barcha darajalarida moliyaviy resurslarning shakllanishi va ishlatilishidan taqsimlanish jarayonlari maydonga chiqadi. Bu boradagi davlat moliyaviy nazorati avvalo davlat moliyaviy resurslaridan maqsadga muvofiq va samarali foydalanishi, davlat mulkidan oqilona foydalanishini ta'minlashga xizmat qilmog'i lozim. Biroq, bu borada ko'pincha qiyinchiliklar va muammolarni ko'rishimiz mumkin. Ushbu maqola davlat moliyaviy nazoratini kuchaytirish strategiyalarini o'rganishga qaratilgan bo'lib, bu orqali shaffoflik, hisobdorlik va davlat resurslaridan oqilona foydalanishga yordam beradi.

Bundan tashqari, hozirga qadar amalda bo'lgan budjet qonunchiligida bazaviy xarajatlar smetasi ro'yxatdan o'tkazilguniga qadar budjetni ijro etish tartib tamoyillari yetarlicha yoritib berilmaganligi bois, amaliyotda vaqtinchalik xarajatlar smetasi o'z vaqtida ro'yxatdan o'tkazilmay qolishi oqibatida yil boshida ish haqi va unga tenglashtirilgan to'lovlarni amalga oshirishda kechikish holatlari tez-tez uchrab turardi.

Moliyaviy nazoratning bur necha xil turlari mavjud. Ular umumdavlat, idoraviy, xo'jalik ichidagi, jamoatchilik hamda mustaqil moliyaviy nazorat kabi turlarni o'zida mujassamlashtiradi.[3] Ularni yanada takomillashtirish uchun bir qancha choralarni qo'llash mumkin.

Qonunchilik nazoratini kuchaytirish. Davlat moliyaviy nazoratini takomillashtirishning asosiy strategiyalaridan biri qonunchilik nazoratini kuchaytirishdan iborat. Bunga davlat xarajatlari va moliyaviy qarorlarni tekshirish uchun mas'ul bo'lgan ixtisoslashgan qo'mitalar yoki idoralarni tashkil etish orqali erishish mumkin. Bundan tashqari, qonunchilarni moliyaviy masalalarni tushunishlarini kuchaytirish uchun etarli resurslar va treninglar bilan ta'minlash muhim ahamiyatga ega.

Kuchli ichki nazoratni amalga oshirish. Davlat organlari firibgarlik, noto'g'ri boshqarish va davlat mablag'larini isrof qilishning oldini olish uchun mustahkam ichki nazoratni amalga oshirishlari kerak. Bunga aniq moliyaviy tartib-qoidalarni o'rnatish, vazifalarni ajratish, muntazam tekshiruvlar o'tkazish, moliyaviy operatsiyalarni kuzatish va kuzatish uchun zamonaviy texnologiyalardan foydalanish kiradi.[4]

Shaffoflik va javobgarlikni kuchaytirish. Shaffoflik va hisobdorlik samarali moliyaviy nazoratning muhim tarkibiy qismidir. Davlatlar moliyaviy ma'lumotlarni, shu jumladan byudjetlar, xarajatlar va natijalar to'g'risidagi hisobotlarni jamoatchilikka oshkor qilishga ustuvor ahamiyat berishlari kerak. Bundan tashqari, mansabdor shaxslarning moliyaviy qarorlari uchun javobgarligini oshirish mexanizmlarini kuchaytirish zarur.

Moliyaviy boshqaruv tizimlarini modernizatsiya qilish va ularga sarmoya kiritish davlat moliyaviy nazoratini sezilarli darajada yaxshilashi mumkin. Bunga moliyaviy ma'lumotlarning aniqligi va dolzarbligini oshirish uchun integratsiyalashgan moliyaviy dasturiy ta'minot, avtomatlashtirilgan hisobot vositalari va ma'lumotlar tahlilini o'z ichiga oladi.

Imkoniyatlarni oshirish va o'qitish. O'qitish va malakasini oshirish dasturlari orqali davlat moliya xodimlarining salohiyatini oshirish muhim ahamiyatga ega. Bu xodimlarni kuchli moliyaviy nazoratni qo'llab-quvvatlash uchun zarur ko'nikmalar bilan jihozlanishini ta'minlash uchun moliyaviy qoidalar, risklarni boshqarish va axloqiy standartlar bo'yicha treningni o'z ichiga oladi.

Tashqi auditorlar bilan hamkorlik. Davlatlar davlat moliyasining mustaqil va puxta auditini o'tkazish uchun tashqi auditorlar bilan yaqindan hamkorlik qilishlari kerak. Ushbu hamkorlik moliyaviy nazoratning zaif tomonlarini aniqlashga va takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar berishga yordam beradi.

Davlat moliyaviy nazoratini kuchaytirish qonunchilik nazorati, ichki nazorat, shaffoflik, texnologiya, salohiyatni oshirish va tashqi auditorlar bilan hamkorlikni o'z ichiga olgan ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi. Ushbu strategiyalarni amalga oshirish orqali davlatlar moliyaviy nazorat mexanizmlarini kuchaytirishi va davlat mablag'larini mas'uliyat bilan boshqarishni ta'minlashi mumkin.

Bunda keyingi islohotlarga: o'rta muddatli budjetlashtirish, natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirish, budjet hisobini jahon andozalariga moslashtirilgan standartlar asosida yuritish, budjet jarayonining yanada oydinligini ta'minlash masalalarining nazariy, metodik va me'yoriy tizimlarini ishlab chiqishga keng asos yaratilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.Vahobov. A.V, Malikov. T.S: Moliya.Darslik. Toshkent 2011-y. -711b;
2. Malikov T.S. Moliya.O’quv qo’llanma. – T.: Iqtisod-moliya, 2018. – 266 b;
- 3.Elmirzayev S.E. (2019) va boshqalar. Moliya bozori. Darslik /– T.: “IQTISODMOLIYA”, –324 b.
- 4.<http://www.gov.uz> O’zbekiston Respublikasi Hukumat portali;